

Miért szép a Szép utca?

Igaza van Puruczki Béla cikkének (Magyar Nemzet, 1972. május 31. sz.): *Nem könnyű utcát elnevezni!* Bibizonysodott ez a belvárosi Molnár utca esetében is, amelyet Bedő István — a Bródy Sándor utca (volt Sándor utca) szellemes átkeresztelésének példájára hivatkozva — Molnár Ferenc utcának javasolt elnevezni. Visszatérnek most erre, már csak azért is, mivel a Magyar Nemzet augusztus 18-i, pénteki számában, fiatalos érdeklődésű idős költőnk, Falu Tamás tollából újabb meg nem valósítható utcaelnevezési javaslat olvasható.

Mielőtt azonban mondanivalóm lényegére térnék, érdemesnek tartom bemutatni a Március 15. tér és a Molnár utca sarkán, nyakmerítőt magasan elhelyezett, s már csak azért is bizonyára sok pesti által sem ismert, tárgyához illoen stílusos, mozaikberakásos emléktábla teljes szövegét. Íme:

A PESTI KERESKEDELMİ ÉS IPARI ÉLET EGYKORI KÖZPONTJÁBAN KIALAKULT UTCA NEVÉT A DUNAI VÍZIMALMOK MOLNÁRAIRÓL KAPTA, AKIK MÁR A XVI. SZÁZADBAN LAKÓI VOLTAK.

De térjünk vissza a címbe foglalt kérdésre!

„Ha a Sándor utcából lehetett Bródy Sándor utca — írja a fentebb megnevezett helyen Falu Tamás —, akkor a Szép utca is átváltoztatható Szép Ernő utcává.” — „Aztán — folytatja —, ha valaki kérdezi, hogy miért szép a Szép utca, nyugodtan lehet felelni. Azért, mert egy kitűnő költő és író emlékét örökíti meg.”

A véletlen érdekes játéka, hogy majdnem így áll a dolog. De nem úgy, ahogyan Falu Tamás gondolja. A Szép utcának ugyanis máris van köze egy kitűnő költőhöz és íróhoz — ez azonban nem Szép Ernő, hanem Kazinczy Ferenc. Ő magyarázta meg ugyanis — már 1828-ban! —, hogy miért szép a Szép utca.

Kazinczy „Pestre” című, sajnos töredékben maradt, s most, Buda és Pest egyesülésének centenáriuma alkalmával nagyon időszerű útleírásában, melyet csak 101 év múlva, 1929-ben jelentetett meg a főváros, egy, Rexa Dezső által gondozott, szép, képes kiadványban, ezt olvashatjuk:

„Sieték elrendelni dolgaimat a fogadóban, hogy egy fiakeren körüljárhassam a Város új építését, s úgy tölthessem osztán ágyamban az estvét, körülfigyelve régi és még nem látott új barátaimtól; mert Hatvanban kiráza a hideg, s tudom gyuladást kapott, szavam el vala rekedve. A vak történet (a véletlen, M. P.) olly kocsi szállítását megvelem, ki egy rokonizlésű idegentől meg tanulá, mit kell láttatni.

— Csak bizza rám magát az Uram — mondá fület hasogató dialectjén (német volt a jámbor, M. P.), s végig sújtván lovai hátokon ostarával, s őket szóval is nógatván, repült, s a Magyar Theátrum számára megvett telek előtt megállá.

Itt kimutatá a Szentgyörgyi Horvát József Úr házát, és a telek s ezen ház közt nyitott uccát, mely Szép úca nevet

visel, s érdemből. A Horvát-ház gyönyörű egyszerűsége mutat; két udvarra, négy ablaksorral, három emeletre. Frontonai, oszlopai nincsenek. (Azaz homlokzata egy síkban áll. M. P.) Balkonját pompás karkövek (gyámkövek, konzolok, M. P.) tartják.”

Kazinczy szerint tehát a Szép utca méltán, „érdemből” kapta hozzáillő nevét. — De itt még nincs vége az elnevezés történetének. Az utca nemcsak az említett Horvát-ház révén érdemelte ki „Szép” nevét — sőt, elsősorban nem is azzal. Elnevezői, keresztelésekor, már a Magyar Theátrum (a Nemzeti Színház), Éberl Károly által tervezett épületét látták ékeskedni lelki szemeikkel a Hatvani (Kossuth Lajos) és a Szép utca kelet felé eső sarkán. A theátrum telkét Kultsár István neves szerkesztő, a pesti magyar színjátszó társulat akkori igazgatója vásárolta meg 1814-ben, részben a megyék adományából, részben adósságra. Az ügybuzgó Kultsár hamarosan 1500 személyes nézőterű, korszerű színházat is terveztetett Éberl Károly pesti építőmesterrel. Gyalogos bejárata a Hatvani utcára, kocsifelhajtója a Szép utcára nyílt volna. Hangversenyteremnek is használható próbaterem is tartozott volna hozzá. Sajnos, nemhogy a színház felépítéséhez, hanem még a vételár teljes kifizetéséhez sem volt elegendő pénz, s ezért a telket — nem sokkal Kazinczy látogatása után — el kellett adni. A theátrum végül is nem ott épült fel, s még hozzá jóval később, s más terv szerint, az 1834-ben szintén Grassalkovics Antal adományozott telken, a mai Rákóczi út és Múzeum körút sarkán. A Szép utcai színháztelken helyette gr. Cziráky Antal építtetett a sarokra palotát, mely egy ideig Batthyány Lajosnak is otthont adott, majd — cserizlet folytán — a Nemzeti Casino költözött bele.

De a Horvát-ház is olyan telekre épült, amelynek eredetileg szintén magasztos rendeltetést szántak. A bőkezű Grassalkovics Antal herceg ugyanis, akinek a Hatvani kapu előtt háztelke volt, ezt előbb elcserélte a Hatvani utca déli oldalán fekvő, a tervezett Nemzeti Színház számára vásárolt fundussal szomszédos telekkel, majd felajánlotta a Nemzeti Múzeum számára. Tehát eredetileg ide, a Hatvani utca és a későbbi Szép utca másik, Duna felőli sarkára került volna a Nemzeti Múzeum, eredetileg Hild József által tervezett épülete. E két nevezetes középület kedvéért nyitották az új utcát, s ezek miatt nevezték el előre Szép utcának.

A két utca tehát nemzeti kultúránk két nevezetes reformkori intézménye létrejöttének emlékét őrzi. A máshol felépített Theátrum és Múzeum helyére hamarosan méltó külsejű és nevezetes múltú épületek kerültek. A Grassalkovics-féle telket, nyolc házhelyre osztva, 1812-ben árverés útján eladták. A saroktelken épült Horvát-házat később gr. Pálffy József vette meg. Ez a szépen restaurált Pálffy-ház ma is áll, s 1848-ban nevezetes szerepet kapott: a benne működő Landerer-Heckenast Nyomdában nyomták ki a Talpra magyart és a

12 pontot. Petőfi ezért nevezte Szabadsajtó-udvarnak. A háznak — ahogy az előcsarnokban elhelyezett emléktáblán is olvasható — számos nevezetes lakója volt. Köztük maga Kultsár István és Bajza József, a Nemzeti Színház egyik későbbi igazgatója. A szép Horvát-házat a nagy reformkori építész, Pollák Mihály terve szerint építették 1816-ban. Neki egy másik pompás alkotása, az 1817-ben épült egykori Zichy-palota is épségben látható a Szép utca 6. szám alatt.

Ezért Szép utca tehát a Szép utca. Nevével és épületeivel egyszerre emlékeztet a reformkor nagy kulturális és politikai alkotásaira, valamint arra a „kitűnő költőre és íróra”, aki a Magyar Tudós Társaság (Tudományos Akadémia) eránt lépéseket teendő, csaknem 70 évesen, télvíz idején, egyhetes kocsizás fáradságát vállalva, jött fel „Pestre”, s — Rexa Dezső szavaival — vonakodik ámba feküdni mindaddig, míg

a tizenhárom hosszú esztendeje nem látott várost, „a királyi Budát és a saját nagysága érzésében boldog Pestet” be nem járja. Aki — gondoljunk idézett soraira — tudta, mit kell látni és láttatni — nemcsak kortársaival, hanem velünk, késő utódaival is;

„Tizennégy esztendő oltá melly pompás és melly izlésű házak emelkedtek itt! s melly úczák... mint terjede-el azolta a Mesterség (művészet, M. P.) szeretete... mi lesz egy század alatt! mondtam magamban, midőn szállásomra térék.”

Úgy gondolom, indokolt és a főváros centenáris ünnepségei kapcsán időszerű lenne egy másik emléktáblát is elhelyezni a Szabadsajtó-ház egyszerre ünnepélyes és intim előterében, amely ezen a helyen igazán megragadó módon hívná fel a figyelmet a Nemzeti Múzeum és a Nemzeti Színház előtörténetére, valamint a főváros fejlődéséért rajongó Kazinczyra, akinek egyébként a Kelemen László-féle Magyar Színjátszó Társaság (1790) létrejöttében is vezető szerepe volt.

Morvay Péter